

Li Gorî Pîvanên Cunningsworth Nirxandinek li Ser *Hîngerê**

An Evaluation of *Hînger* Based on Criteria by Cunningsworth

Şehmuz KURT**

PUXTE:

Di pêvajoya hînkirina zimanekî de gelek materyalên ji hev cuda tên bikaranîn. Ji wan materyalan û bi îhtimaleke mezin yê herî zêde têne bikar anîn, hînkêrên zimanî ne. Ji ber ku di bazarê de ji yekê zêdetir hînkêrên zimanî hene, êdî nirxandin û hilbijartina wan bûye diyardeyeke aşkere û li ser nirxandin û hilbijartina hînkêran lîteratureke têra xwe mezin û berfirah pêk hatiye. Ligel gelek zanyarên di Jeremy Harmer, Alan Cunningsworth, Alan Tucker wek nûner û pêşengên qada nirxandin û hilbijartina hînkêran tên hesibandin. Di vê gotarê de me li gorî pîvanên Cunningsworth, seteke hînkirina Kurdiya Kurmancî ya bi navê *Hînger* nirxandineke rûxalî û hûrgilî pêk anî. Di encamê de me dît ku wek seta hînkirinê di naveroka zimanî, çar şiyarwerî û rola mamosteyan de kêmasiyên *Hîngerê* hene lê belê ji hinek aliyên wekî naveroka nezimanî û nirxên civakî û metodolojîyê de *Hînger* serkeftî ye.

* Ev gotar ji teza min a mastirê ya bi navê "Nirxandina Pirtûka Hînkirina Kurdî: *Hînger* – Li Gorî Nêrinên Xwendekar û Mamosteyan" hatiye derxistin ku sala 2015an li Zanîngeha Mardîn Artukluyê bi şewirmendiya Doç.Dr. Tahirhan Aydın hatiye pêşkêşkirin.

** **Xwendekarê Doktorayê li Beşa Ziman û Çanda Kurdî, Zanîngeha Dicleyê, Turkiye/** PhD student at Department of Kurdish Language and Culture, Dicle Univ., Turkey.
e-mail: sehmuzkurt@gmail.com

Peyvên sereke: Hînkirina Zimanî, Hînger, hînkêrên zimanî, nirxandina hînkêran, Cunningsworth.

ABSTRACT:

Numerous different materials are used in the process of language teaching. One of those materials, and maybe the most common used is language coursebook. As there are more than one coursebooks in the bazaar, their evaluation and selection has become a phenomenon and a huge literature has emerged. Among others Jeremy Harmer, Alan Cunningsworth, Alan Tucker are the

representatives and pioneers of this field. In this study we have made an external and an internal evaluation of a set of Kurmancî Kurdish coursebooks named *Hînker* based on criteria by Cunningsworth. As results, we found that as a set of language teaching coursebooks, *Hînker* has deficiencies in terms of language content, language skills and teachers' role, however it is sufficient in terms of non-linguistic content such as social values and also in terms of methodology.

Keywords: Language Teaching, Coursebook, language coursebooks, evaluation of language coursebooks, Cunningsworth.

1. DESTPÊK

Di pêvajoya hînkirin û hînbuna zimanî de yek ji materyalên herî zêde tên bikaranîn hînkerên¹ zimanî ne. Sînorê materyalên hînkariyê berfireh e û li gorî zîrekati û tecrûbeya mamosteyan her tişt dikare di pêvajoya hînkariyê de bê bikaranîn. Ji ber ku, di serî de hînker, hemû materyalên hînkariyê xwedî çarçoveyeke zelal in, ew dikarin bi taybetî ji bo mamosteyên nû û bêtecrûbe bibin rêber û pêvajoya hînkariyê hêsantir bikin (Richards, 2011: 251).

Gelek materyalên nivîskî (nivîsar, diyalog, metn û perçeyên xwendinê); bihîstyarî (diyalog û perçeyên bilêvkirinê yên li kaset û CDyan barkirî); û dîtbarî (wêne, karikatûr û xêzên derheqê babetan); bihîstyarî û dîtbarî (film, filmên qarton hwd.) hînkeran pêk tînin, ji ber vê taybetmendiya xwe, bi gotina Alan Cunningsworth, hînker ji bo bîdestxistin û gehîştina armancên xwendekaran pêdivîyeke sereke ne (Cunningsworth, 1995: 7). Hînker ji bo mamosteyan materyala hînkirinê ye û ji bo xwendekaran jî materyala hînbûnê ye. Hêmaneke girîng a pêvajoya hînkirinê û hînbûnê ye. (Awasthi, 2006), "Pirtûkên dersê yek ji hêmanên perwerdeyê yên herî girîng e (Pingel, 2004: 1).

Wextê mijar bibe hînkerên zimanî, divê ew wekî yek pirtûk neyê hesabandin. Gelek setên hînkeran herî kêr ji pirtûkeke xwendekaran û yeka mamosteyan pêk tê" (Cunningsworth, 1995: 25). Lewra bi piranî pirtûkên hînkirina zimanî ji setekê pêk tên ku di nav de ji yekê zêdetir pirtûk (li gorî her astê pirtûkek û pirtûkên rahênan û spartekan, û pirtûka mamosteyan, pirtûkên xwendinê, ferhengok hwd.), kaset û CDyên guhdarîkirin û temaşekirinê, kaxizên fotokopîkirinê, grafîk û poster hene (Masahura û Tomlinson, 2008:17).

1 Di vê nivîsarê de dema me têgeha *pirtûka dersê* bi kar anî armanca me *textbook* e, û bikaranîna *hînkerê* jî cihê *coursebook*'ê digire. Di vê xebata me de gava "hînker" tê nivîsîn mebest bi giştî pirtûkên perwerdeyê ne, û gava "Hînker" tê nivîsîn jî mebesta ew pirtûk e ku di vê nivîsarê de tê nirxandin.

2. ROLA HÎNKERAN

Hînkere cara ewil li Misrê hatine bikaranîn û xwedî dîrokeke 4000 salî ne (Oruç û Yavuz, 2013) û di nav hemû materyalên hînkere û alîkar de xwedî cihê girîng in. Hînkere hem ji bo xwendekaran hem ji bo mamosteyan çavkaniyeke bîngehî in. (Özeş, 2012: 1).

Di vê serdemê ku teknolojiya ragihandinê û ya dîtbarî ya wekî internet û medyaya sosyal û hwd. de ji hînkere çapkirî (hard copy) bîngeha gelek dersan pêk tîne. Ew hem materyalên dersê hem ji kurteya bernameya dersê ne, lewre hemû hînkere li gorî bernameyê hînkirinê (syllabus) tên amadekirin. Pirtûka dersê, ji aliyê bijartina materyalan ve alîkariya mamosteyan dike. ... Bi rêya materyalên ku di pirtûkê de li pey hev tên pêvajoya perwerdeyê pêngav bi pêngav bi rê ve diçe û bi vî awayî berdewamiya dersê pêk tîne. (Çakmak, 2001: 5-6). Ji ber vê yekê di destê mamosteyan de bernameya dersê nebe ji hînkere bi tena serê xwe çarçoveyên bikêr in (Özeş, 2012: 4). Heta Williams (vgz. Ansary û Babai, 2002) pêngaveke di wêdetir diçe û wiha dibêje; “Tiştekî gelekî tinazî ye ku mamosteyên xwedî kêmtirîn qabiliyeta şîrovekirina niyetên pirtûkê yan ji nirxandina naverok û rêbaza wan, bi rastî ji bêtir pala xwe didin pirtûkên dersê.”

Lê ev nayê wê wateyê ku divê hînkere di dersan de her gav serdest bin. Heke hînkere cihê mamosteyan bigirin û hemû hînkirinê bigirin bin kontrola xwe dê hêmanên di ên pêvajoya perwerdeyê pasîvîze bikin. Hasan Ansary û Esmat Babai (2002) di xebata xwe ya ku têde li taybetmendiyên navneteweyî yên hînkerean digerin, tînin ser ziman ku divê mirov barên giran li ser milên hînkerean bar neke, lewre ew çend jêhatî bin ji di dawiyê de yek ji materyalên di destê mamosteyan de ne, bikêriya wan girêdayî jêhatiya mamosteyan e. Ji bo gelek mamosteyan îro ji rol û armancên hînkerean ne zelal in. Ew hînkerean bêtir wek bernameya dersê dibînin, ne wekî alîkarek. (İnal, 2006). Di vî warî de şîroveya Alan Cunningsworth (1995: 7) ji di cih de ye. Lewre ew girîngiya pirtûka hînkirinê dizane û cihê wê yê di dersê û bi giştî di perwerdeyê de, di asteke bilind de datîne lê belê serdestiya wê qebûl nake û ji bo qelîteya hilberên bernameya dersê vî halî tiştekî xeternak dibîne:

Divê pirtûkên hînkirinê wek çavkanî bînin dîtin ji bo gehiştina mebest û armancên ji berê ve li gorî pêdiviyên xwendekaran hatine danin. Anku ew armancan diyar nekin û bixwe nebin armanc. Lewre karê me hînkirina ziman e, ne hînkirina pirtûkê. ... Têkiliya di navbera mamoste û pirtûka hînkirinê de mijareke girîng e û ya baş ew e ku di navbera wan de hevkarîyeke bi wî şiklî hebe ku her du alî ji li ser heman armancan li hev bînin û ji bo wan bi hev re bixebitin. Divê armancên pirtûkê û yên mamosteyî li hev bînin û her du alî ji bo tesbîtkirina pêdiviyên xwendekaran bi hev re bixebitin.

3. RÊBAZÊN NIRXANDINA HÎNKERAN

Zanyarên ku li ser nirxandin û bijartina materyalên hînkariyê û bi taybetî jî nirxandin û bijartina hînkeran berhem dane bi piranî li ser sistematîkeke diyarkirî tevgeriyane, anku her yekê ji wan modeleke taybet ya nirxandin û bijartina hînkeran ava kirine. Di vê binbeşê de em ê modelên sereke yên di qadê de pêşkeş bikin. Di nav modelan de pêngavên nirxandina hînkeran û fikrên zanyarên qadê jî bi kurtasî dê bê dayîn. Paşî jî em ê pirtûka hînkirina Kurmancî ya bi navê *Hînker* li gor modela Alan Cunningsworth binirxînin.

Alan Tucker di sala 1975an de, di gotara xwe ya bi navê “Evaluating Beginning Textbooks (Nirxandina Hînkerên Destpêkê)” de modela xwe ya nirxandina hînkerên zimanî pêşkeşî raya giştî kir. Modela Alan Tucker li ser sê hêmanên giştî ava dibe (Tucker, 1975 vgz Ansary û Babai, 2002). Modela Alan Tucker yek ji modelên ewil ên qadê ye, ji ber wê taybetmendiya xwe ji bo gelek zanyarên wekî Penny Ur, Hasan Ansary&Esmat Babai û hwd. bûye modeleke mînak a nirxandin û bijartina materyalên hînkariyê û hînkerên zimanî.

Jeremy Harmer, di pirtûkên xwe yên bi navê “How to teach English” û “The Practice of English Language Teaching” de digel gelek mijarêndî ên derbareyê hînkirina ziman de, li ser meseleya pirtûkên dersê, û nirxandin û bijartina wan jî radiweste û fikrên xwe tîne ser ziman. Modela nirxandinê ya Jo McDonough û Christopher Shaw (1999 vgz. Petter, 2000) di bin banê du hêmanên giştî kom dibe. *Nirxandina derveyî (external evaluation)* û *nirxandina naverokî (internal evaluation)*. Modela John Dougill a nirxandina hînkeran ji çarçoveyê ku bername, unîte, mijarên naverokê û hêmanên dersê dihewîne pêk tê. Di vê modela xwe de Dougill li ser çar xalên girîng disekine (Dougill, 1987 vgz. Arıkan, 2008; Akış, 2006). Tom Hutchinson (1987 vgz. Akış, 2006) dibêje ku her materyaleke hînkariyê, nişaneyêke pêvajoya hînkirina ziman e. Modela wî ji çar pêngavan pêk tê. a) *diyarkirina pîvanan*, b) *analîza objektîv*, c) *analîza sêbjektîv*, d) *rûberûkirin*.

Alexandra Skierso di gotara xwe ya bi navê “*Textbook selection and evaluation*” de ku di sala 1991ê de hatiye çapkirin modela xwe ya nirxandin û bijartina hînkeran pêşkeş kiriye. Modela Skierso (1991 vgz. Akış, 2006) ji sê pêngavan pêk tê, *lênêrîn*, *analîz* û *biryargirtin*.

Neville Grant di pirtûka xwe ya bi navê “*Making the most of your coursebook*” de modela xwe pêşkeş dike. Di modela wî de sê pêngavên nirxandinê hene; *nirxandina ewil*, *nirxandina bi hûrgilî* û *nirxandina di bikaranînê de*.

Wek têtê dîtin modelên nirxandin û bijartina hînkeran ên li jorê bi kurtî hatine danasîn kê m zêde wekî hev in. Hemû model di nav xwe de nirxandinê pêngav pêngav dikin. Di her modelê de, çî dirêj çî kurt, listeyêke pîvanan heye û ev pîvan bingeha nirxandinê pêk tînin.

Zanyarekî dî ê vê qadê Alan Cunningsworth di qada xebatê ya nirxandin û bijartina hînkera de bi du pirtûkan tê nasîn. Pirtûka ewil bi navê “Evaluating and selecting ELT teaching materials” e û di sala 1984an de hatiye çapkirin. Pirtûka duyem jî bi navê “Choosing your coursebook” e û di sala 1995an de hatiye çapkirin. Cunningsworth teorî û modela xwe ya nirxandin û bijartina hînkera di pirtûka xwe ya duyem de pêşkeşî raya giştî kirine.

Di vê pirtûka xwe de Cunningsworth (1995: 1-2) behsa du awayên sereke yên nirxandina hînkera dike: *Awayê ewil nirxandina rûxalî* (impressionistic overview) ye ya ku bi dîtineke lez, tenê bi nêrîna li berg û naveroka hînkere hewl dide ku aliyên wê yên serkeftî û yên lawaz derbixe holê û di derheqê taybetmediyên pirtûkê û potansiyelên wê de bigehe fikrekê. “Ev awayê nirxandinê bi kêrhatî ye lewre bi rêya wê em dikevin nava materyalê.” *Awayê duyem jî nirxandina hûrgilî* (in-depth evaluation) ye ku li analîzeke dirêj û bipîvan a hînkera digere. Mîrov dikare bibêje ku, di serî de modela nirxandinê ya Cunningsworth, hemû modelên ku em ê di bin vî binnavî de bidin nasîn di çarçoveya *nirxandina hûrgilî* de ne. Lewre modelên nirxandinê xwedî pergal û rêzêpîvanan in. Lê ji bo *nirxandina rûxalî* hewceyî bi tu sistematîkan nîne.

Aliyekî modela Cunningsworth ya ku wê ji modelên dî cihê dike, pêngavên pêvajoya nirxandin û bijartinê ne. Li gorî wî pêvajoya bijartinê ji van pêngavan pêk tê: Pêngava ewil *analîz* e, ku bi awayekî bêalî ji pirtûka dersê dane û agahiyan kom dike. Pêngava duyem *şîrovekirina* van agahiyên berhevkerî ye. Li vê derê tecrûbeyên mezin û şiyana profesyonel pêwîst e, lewre tiştên di analîzê de weşartî ne tîndahûrîn û meseleyên wekî girîngiya aliyên cuda yên hînkere tîndahûrîn (Cunningsworth, 1995: 9). Pêngava sêyem *nirxandin* e û ew jî ji qîmetdayîna li pey şîrovekirina daneyan pêk tê. Qîmetdayîneke bi vî awayî bivê neyê yekalî (sûbjektîv) ye, lewre heta radeyekê fikr û pêşaniyên nirxkeran nîşan dide (Cunningsworth, 1995: 9). Pêngava dawî jî *bijartina materyalan* an jî hînkere ye ya ku herî zêde li armancên perwerdeyê û rewşa taybet a dersê tê.

Wek tê dîtina modela Cunningsworth, modeleke pîralî ye. Ji bilî cure, rêber, pêngav û pîvanên nirxandinê, Cunningsworth (1995, 25-108) pêvajoya nirxandinê dabeşî heft qîsman dike û pîvanên xwe yên nirxandinê bi pîranî di bin banê van qîsman de rêz dike.

Seta Hînkere; Cunningsworth di vî qîsmî de li ser du hêmanên seta hînkirinê û lihevhatina wan hûr dibe, lewre li gorî wî hînkere bi tena serê xwe nabin û seta hînkere ji hêmanên wekî *pirtûka xwendekaran*, *pirtûka mamosteyan*, *pirtûka sarketan/rahênanan*, *test*, *materyalên xwendinê*, *materyalên guhdarîkirinê*, *qasetên guhdarîkirinê*, *qasetên bilêvîkirinê*, *vidyo*, *materyalên komputerî (CALL)* pêk tê (Cunningsworth, 1995:28). Lê ne hewce ye, heta ne mimkun e ku ev hêman bi

temamî di her setê de cih bigirin. Lê belê dîsa ji li gorî armancên dersê divê hînger ji aliyê hinek ji van hêmanan ve bê qewîkirin. Digel hebûna van hêmanan lihev-kirina van jî girîng e. Cunningsworth di vî qismî de li ser organîzebûna hîngerê jî disekine. Li gorî wî organîzebûna hîngerê ji pêşkeşî, berdewamiya pêşkeşiyê û dubarekirina pêşkeşiyê pêk tê (Cunningsworth, 1995: 28).

Naveroka zimanî; li gorî Cunningsworth, bingeha naveroka zimanî ji *rêziman*, *bêje û dengzaniyê (phonology)* pêk tê. Divê lê bête gerîn ka di hîngerê de kîjan mijarên rêzimanê hene û heta çî radeyê li pêdiviyên xwendekar tîn (Cunningsworth, 1995: 32). Ji bo bêjeyan jî divê di her astê de herî kêr 1000 bêjeyên nû bîn hînkirin û li gorî Cunningsworth divê rahênanên bêjeyan xwedî van taybetmendîyan bin: a) tîkiliyên semantikî, b) tîkiliyên rewşî, c) rêzîkên bihevve (collocations), d) tîkiliyên formî (Cunningsworth, 1995: 38). Dîsa Cunningsworth tîne ser ziman ku dengzanî aliyekî girîng e hînkirina zimanekî ye lê piraniya hîngeran guh nadin vê yekê (Cunningsworth, 1995: 41).

Bijartin û senifandin; li vê derê mebest bijartin û senifandina mijarên hîngerê ye, lewre bivê nevē ev her du pêvajoyan di bin bandora nêrîna nivîskarê pirtûkê de ne. Cunningsworth dibêje ku di nirxandin û bijartina hîngeran de divê aliyên ku bandor li nivîskarê hîngerê û bernameya (syllabus) wî kirine, bîn diyarkirin. Li gorî wî bi giştî sê cure bername hene. a) *bernameyên bingeher-naverokî*, b) *bernameyên struktural û peywirî*, c) *bernameyên rewşî û bingeher-mijarî* (Cunningsworth, 1995:54-57). Hîngerên zimanî, li ber yek ji van bernameyan tê amadekirin. Di vî qismî de Cunningsworth li ser senifandina mijaran jî sekiniye. Li gor wî senifandin, organzekirina mijaran a di nava hîngeran an jî bernameyê de ye û ji *rêzîkirin* û *unîtekirinê* pêk tê (Cunningsworth, 1995: 59).

Şiyanwerî; pêşveçûna zimanekî ji gelek aliyan ve, pêşveçûna di çar şiyanweriyên zimanî (guhdarîkirin, axaftin, xwendin û nivîsandin) de ye. Divê lê bê gerîn ka hîngerê li ber armancên dersê û asta xwendekaran çend giranî daye şiyanweriyan. Gelek kes ji bo hînbûna zimanekî, hînkirina rêzimanê û bêjeyan tîrê dibînin, lê di eslê xwe de divê naverok û mijarên hîngerê digel pêşveçûna di çar şiyanweriyên zimanî de bîn hînkirin (Cunningsworth, 1995: 64).

Naverok, mijar û nirxên civakî; ev qîsim bi hêmanên nezimanî (non-linguistic) ên hîngerê ve mijûl e. “Hîngerên zimanî her çend navgînên hêsankirina hînbûna zimanî bin jî, ne tenê bi vî peywirê ve sînorkirî ne, lewre ziman di rewşên rastîn de ji bo armancên rasteqînê tê bikaranîn.” (Cunningsworth, 1995: 86). Ji ber vî yekê jî divê mijarên hînbûnê ji mînakên rasteqînê rojane bîn bijartin. Dema vî yekê dike jî di peywenda civakî û çandî de tevbigere û rol û modelên di civakê de cih digirin jî nîşan bide. Bo mînak di metnê û rahênanan de cih bide çînan civakî, zayendên civakî û astengdaran.

Metodolojî; li gorî Cunningsworth, çawa ku her hînker li gorî bernameyekê hatiye amadekirin, herwiha her yek xwedî metodolojiyê hînkirina ziman e jî. Lê ev yek nayê vê manayê ku divê hînker ji bo bikaranîna rêbazekê mamoste û xwendekar bide zorê. Di vî qismî de armanc haylêbûna rêbaza hînkerê ya hînkirina zimanî, rola ku ew didin xwendekar û alîkariya wan a hînbûnê ye.

Rola mamosteyan; li gorî Cunningsworth divê hînker ji bo plankirinê, amadekariyê û pêşkeşiya dersê derfetan bide mamosteyan, herwiha ew rola mamosteyan wek hêsaner, rêber û rêveber pênase dike (Cunningsworth, 1995: 111). Cunningsworth digel pîvanên xwe yê giştî, di nava danasîna van her heft qisman de ji bo her yekê pîvanên cuda pêşkeş dike.

4. NIRXANDINA HÎNKERÊ LI GORÎ RÊBAZA CUNNINGSWORTH

Di vî qismê gotarê de em ê li gorî modela Alan Cunningsworth a nirxandina hînkeran hewl bidin ku nirxandinekê li ser *Hînkerê* bikin. Wek li jorin hatibû diyarkirin, Cunningsworth di serî de nirxandina hînkeran dike du beş, anku *nirxandina rûxalî* û *nirxandina hurgilî*. Em jî dê bidin pey Cunningsworth û ewil nirxandina rûxalî bikin û paşî jî derbasî nirxandina hurgilî bibin.

4.1. Nirxandina Rûxalî

Alan Cunningsworth ji bo qismê ewil ê nirxandinê pêşniyaz dike ku bi dîtineke lez li berg û naveroka pirtûkê bê nihêrîn da ku derbarê aliyên serkeftî û lawaz ên dîtbarî ên wekî berg, reng û organîzebûna hînkeran de mirov bibe xwedî fikrek. Seta hînkerê û organîzebûna wê dikevin nava nirxandina rûxalî.

4.1.1. Seta Hînkerê

Hînker (Tan, Önen, Aykoç, Varlı, 2013), ji bo hînkirina Kurdîya Kurmancî hatiye amadekirin. Set ji sê pirtûkan pêk tê, her pirtûk ji bo astekê hatiye amadekirin (Asta Yekemîn, Asta Duyemîn, Asta Sêyemîn). Pirtûka “Asta Yekemîn”, wek di bergê paşiyê de tê gotin ji bo kesên ku qet kurmancî nizanin hatiye amadekirin. Pirtûkên di jî ji bo kurmancîxêvan û kesên ku ji asta ewil derbasbûyîne hatine amadekirin. Pirtûka ewil ji 112 rûpelan, ya duyem ji 128, û ya sêyem jî ji 160 rûpelan pêk tê. Li ser bergê pêşî û yê paşiyê her pirtûkê wêneyek heye. Nav û asta pirtûkê, navên nivîskaran û weşanxaneyê li ser rûyê bergê pêşiyê cih digirin. Li ser rûyê bergê paşiyê jî nav û asta pirtûkê digel agahî û raveyên derbareyê amadekirina pirtûkê, mebestên wê û naveroka wê hatine rêzkirin. Di nava bergê pêşiyê de kûnyeya pirtûkê hatiye rêzkirin. Di rûpelê ewil de dîsa nav, ast, nivîskar û weşanxaneya pirtûkê hatine nivîsîn. Di rûpelên duyem û sêyem de tabloya naverok û plana pirtûkê hatine dayîn. Mijar, rêziman, armanc û peyvên her unîteyê di vê tabloyê de cih digirin

Wek ku li jorîn jî hat behskirin, li gorî Cunningsworth, hînkêr bi tena serê xwe nabin û seta hînkêrê jî hêmanên wekî *pirtûka xwendekaran*, *pirtûka mamosteyan*, *pirtûka spartekan/rahênanan*, *test*, *materyalên xwendinê*, *materyalên guhdarîkirinê*, *qasetên guhdarîkirinê*, *qasetên bilêvkirinê*, *vidyo*, *materyalên komputerî (CALL)* pêk tê (Cunningsworth, 1995:28). Gava em li gorî vê listeya Cunningsworth li *Hînkêrê* dinihêrin, diyar dibe ku ligel *Hînkêrê* pirtûka spartekan nîne, li şûna wê di dawîya her unîteyê de beşeke bi navê “Spartek” heye û di wê beşê de derbareyê mijarên di unîteya borî de rahênan hene. Herwiha Hînkêr jî materyalên guhdarîkirinê û temaşekirinê bê par e.

4.1.2. Organîzebûna *Hînkêrê* û Unîteyên Wê

Her pirtûk jî unîteyêke destpêkê, heşt unîteyên xweser û pêvekekê pêk tê. Jima-re, nav û mijarên her unîteyê di destpêka unîteyê de cih digirin.

Di destpêka her unîteyê de armancên unîteyê cih nagirin, lê belê peyv û têgehên di bin navê unîteyan de hene derbareyê naveroka unîteyê de dikarin wek delîl bînin. Hêmanên unîteyan sistematîk nînin. Li gorî mijarên di destpêkê de cih digirin dabeşkirina di nava unîteyan de tê kirin.

4.1.3. Nirxandina Hûrgilî

4.2.1. Naveroka Zimanî

Li gorî Cunningsworth, bingeha naveroka zimanî jî *rêziman*, *bêje û dengzaniyê (phonology)* pêk tê. Di *Hînkêrê* de piştî pêşkeşiya mijaran, rêzimana di wan mijaran de heye û ew jî tê ravekirin. Bi vî awayî dikare bê gotin ku wek rêbaza pêşkeşiya mijarên rêzimanê rêbazê dedûksiyonê hatiye bikaranîn. Ravekirina mijarên rêzimanê bi piranî di nava tabloyekê de tê kirin. Piştî ravekirinê, bi piranî rahênanên derbareyê mijara navborî cih digire. Bi vî awayî, derfeta dubarekirin û bikaranîna mijara navborî derdikeve holê.

Di her unîteyê de peyvên nû hene, di beşa “spartekan” de di bin navê “Xebata li ser peyvyan” çalaki û rahênanên derbareyê peyvên unîteyê cih digirin. Rahênanên peyvyan bi piranî jî “dagirtina cihên vala” pêk tên. Lê hin caran rahênanên wekî xaçepirs, çepirastkirina wateyan û hwd. jî tên bikaranîn

Dîsa Cunningsworth tîne ser ziman ku dengzanî aliyekî girîng e hînkirinê zimanekî ye lê piraniya hînkêran guh nadin vê yekê (Cunningsworth, 1995:41). Kirpandin aliyekî bingehîn e dengzaniyê ye û di hînkêrên zimanekî wekî Kurdî (kurmancî) ye ku xwedî tîpên hilmî û nehilmî, hişk û nerm û hwd. e, divê girîngiyê bidin dengzaniyê û ji bo hînkirinê û hînbûna wê derfetan saz bikin. Lê tu pirtûkên *Hînkêrê* di tu astan de çih nadin dengzanî û kirpandinê. Mirov dişêtê vê yekê wek kêmasiyeke sereke ya *Hînkêrê* bihesibîne.

4.2.2. Bijartin û Senifandin

Li vê derê mebest bijartin û senifandina mijarên hînkere in, anku çî tê hînkirin û bi çî rêzê tê hînkirin (Cunningsworth, 1995:54). Li gorî Cunningsworth bi giştî sê cure bername (syllabus) ên amadekirina hînkere zimanî hene. *a)bernameyên bîngêh-naverokî, b)bernameyên struktural û peywirî, c) bernameyên rewşî û bîngêh-mijarî* (Cunningsworth, 1995:54-57). Her hînkereke zimanî li ber yek ji van bernameyan tê amadekirin. Gava em li Hînkere dinêrin, diyar dibe ku ew li ber Bernameyên Struktur hatîye amadekirin.

4.2.3. Çar Şiyanwerî

Li gorî Cunningsworth pêşveçûna zimanekî ji gelek aliyan ve, pêşveçûna di çar şiyanweriyên zimanî (guhdarîkirin, axaftin, xwendin û nivîsandin) de ye. Divê lê bê gerîn ka hînkere li ber armancên dersê û asta xwendekaran çend giranî daye şiyanweriyan. Gelek kes ji bo hînbûna zimanekî, hînkirina rêzimanê û bêjeyan tere dibînin, lê di eslê xwe de divê naverok û mijarên hînkere digel pêşveçûna di çar huneweriyên zimanî de bîn hînkirin (Cunningsworth, 1995:64). Di *Hînkere* de di navbera çar şiyanweriyên zimanî (axaftin, guhdarîkirin, xwendin û nivîsîn) de hevşengî nîne. Di asta yekemîn de li du cihan çalakiyên xwendinê û li heşt cihan jî çalakiyên nivîsînê û rahênanên derheqê wan de hene. Li tu cihê pirtûkê çalakiyên derheqê şiyanweriyên axaftin û guhdarîkirinê nînin.

Di pirtûka duyem de ji li sê cihan çalakiyên xwendinê û li sêzdeh cihan çalakiyên nivîsînê û rahênanên derbareyê wan cih digirin, dîsa di derbareyê şiyanweriyên axaftin û guhdarîkirinê de tu çalakî nînin.

Di pirtûka sêyem de li çar cihan çalakiyên xwendinê û li şeş cihan jî çalakî û rahênanên derbareyê nivîsînê de hene, lê li tu cihên pirtûkê çalakî û rahênanên derbareyê şiyanweriyên axaftin û guhdarîkirinê de cih nagirin.

4.2.4. Naverok, Mijar û Nirxên Civakî

Li vê derê mebest hêmanên nezimanî yê hînkirina zimanî ne. Li gorî Cunningsworth di hînkere de ziman di rewşên rastîn de û ji bo armancên rasteqîn tê bikaranîn (Cunningsworth, 1995: 86) anku divê mijarên hînkirinê, metn û dîtbariyên derbare wan di peywenda civakî û çandî de bîn hîlbijartin û rol û modelên civakî bîn nimandin. Gava em bi berçavka çanda Kurdî li Hînkere dinirin, di vî warî de helwesteke aşkere derdikeve pêşberî me. Bo mînak navê lehengên metn û rahênanên Hînkere hema bêje hemû bi Kurdî ne (Dîlan, Bahoz, Qenco hwd.), lê belê, bi taybetî ji di pirtûka asta yekemîn de cil û bergên wan (paltoyên çermîn, kirasên milkurt hwd.), kar û pişeyên wan (parêzer, rojnamevan, hunermend hwd.) alav û amanên wan (şofben, tozmij, kompîtur hwd.) modern/Ewrûpayî ne. Heke kesekî biyanî yê ku qet Kurdan nasnake hewl bide ku ji pirtûka

asta yekemîn Kurdiyê hîn bibe, jixwe armanca pirtûka asta yekemîn jî hinkirna Kurdî bo biyanîyan e, dê bibîne ku hemû Kurd li bajar dijîn û jiyaneke gelek modern derbas dikin. Gelo ev yek çend li rastiya Kurdên bakur tê?

Diyar e amadekarên seta *Hînkere* bixwe jî hay ji vê yekê bûne ku di pirtûkên asta duyemîn û ya sêyemîn de hewl dane ku ji çand û kelepura Kurdan zêdetir mînanan bidin. Di pirtûka asta sêyemîn de mijarên wekî jiyana gundan, cejnên Newrozê, û Çarşema Sor, dîmenên ji erdnîgarî û xwezaya Kurdistanê bêtir cih digirin.

Gava em ji bo cih û rola zayendên civakî yên li seta *Hînkere* dinihêrin, bi awayekî aşkere diyar dibe ku hevsengîyeke zayendên civakî derdikeve pêşberî mirovî. Hema bêje di her pirtûkê de û di her ûnîteyê de wêneyên jin û zilaman hene û hemû jî xwedî kar û barên modern û bajarî ne. Ev yek, zêdetir wekî îdealîzasyonê diyar dibe. Lewre wek li jorîn jî hat diyarkirin, li Bakur, her çend koçî bajarên mezin ên wekî Diyarbekir û Wanê hwd. kiribin jî Kurd xwedî jiyaneke gundewar in.

4.2.5. Metodoloji

Li gorî Cunningsworth divê her hînkere li gorî bernameyekê û metodolojiyê hînkirina zimanî bê amadekirin. Gava em bi vî çavî li *Hînkere* dinihêrin, diyar dibe ku nivîskarên *Hînkere* jî bo hînkirina zimanê Kurdî rêbaza dedûksiyonê (têhîndarî) bikar anîye. Li gorî me rêbaza dedûksiyonê, rêbazeke serkeftî ya hînkirina zimanî ye, û di pêvajoya hînkirina zimanî de gelek zêde tê bikaranîn.

4.2.6. Rola Mamosteyan

Li gorî Cunningsworth di pêvajoya hînkirina zimanî de mamoste hêsanker, rêber û rêveber in (Cunningsworth, 1995: 111). Lewre divê hînkereke zimanî bi temamî nekeve cihê mamosteyan, jixwe hînkere yek ji materyalên hînkirina zimanî ne di destê mamosteyan de, ne ku cîgirê wan. Ji ber ku ligel seta *Hînkere*, pirtûka mamosteyan nîne, em nikarin peyda bikin ka gelo *Hînkere* di pêvajoya hînkirina Kurdî û bikaranîna wê pirtûkê de çi rol daye mamosteyan. Di *Hînkere* de mijarên rêzimanê û mijarên dî bi awayekî berfireh hatine pêşkeşkirin, di her ûnîteyê têra xwe rahênan hene û di dawîya her pirtûkê de jî bersivdanka wan rahênan heye. Dema mirov li van agahiyan dinêre, dikare bibêje ku xwendekar dikarin xwe bi xwe vê seta *Hînkere* bi kar binin. Her çend ev yeke wekî serfiraziyeke *Hînkere* bê dîtî jî, bi ya min ji ber ku ew hewl bide bi temamî xwe li şûna mamosteyan bi cih bike, *Hînkere* jî aliyê pîvanên rola mamosteyan yên Cunningsworth, seteke lawaz ya hînkirina zimanî ye.

5. ENCAM

Seta *Hînkere* ya ku bûye mijara wê gotarê di qada hînkirina zaravayê Kurmancî de pêşengek e. Beriya seta *Hînkere* hinek pirtûkên waneyên rêziman Kurmancî û

hînkirina alfabe yê derketibûn bazarê, lê belê pirtûka ku cara ewil bi îdiaya hînkereke zimanî (language coursbook) derketiye *Hîinker* e, jixwe nivîskar û amadekarên *Hîinkerê* vê yekê di danasîna setê de ya li ser bergê paşiyê diyar dikin.

Dema me li gorî pîvanên Alan Cunningsworth li ser Hîinkerê nirxandineke rûxalî û nirxandineke hûrgilî pêk anî, di encamê de me dît ku wek seta hînkirine di naveroka zimanî, çar şîyanwerî û rola mamosteyan de kêmasiyên *Hîinkerê* hene lê belê ji hinek aliyên wekî naveroka nezimanî û nirxên civakî û metodolîyê de Hîinker serkeftî ye. Herwisa rola mamosteyan zêde ne dîyar e.

Em hêvî dikin ku ev xebata me ya ku li ser seteke hînkirina Kurdî hatiye amadekirin ji bo amadekarên hîinkerên dî ên zimanê Kurdî bibe rêvekerê û ji aliyê teorî û pratîka amadekirina hînkeran de rêya wan veke. Herwiha bibe sedemê hînker û setên hînkeran ên baştir.

6. ÇAVKANÎ

- Akış, S. (2006). *A Comparative Study of Coursebook Evaluation and Selection Principles of EFL Teachers at State and Private Schools*, (Teza lîsansa bilind a çapnebûyî), Ankara: Hacettepe University. Institute of Social Sciences.
- Ansary, H., Babaii, E. (2002). "Universal Characteristics of EFL/ESL Textbooks: A Step Towards Systematic Textbook Evaluation". *The Internet TESL Journal*, Vol. VIII, No. 2, (ketina malperê 10.12.2014). <http://iteslj.org/Articles/Ansary-Textbooks/>
- Arıkan, G. (2008). *Textbook Evaluation in Foreign Language Teaching: Time For English, Grade 4 Teachers' And Students' Views*, (Teza lîsansa bilind a çapnebûyî), Adana: Tukurava University. Institute of Social Sciences.
- Awasthi, J. R. (2006) "Textbook and its evaluation" *Journal of NELTA*, V.11, I.1-2.
- İnal, B. (2006). "Coursebook Selection Process and Some of the Most Important Criteria to be Taken into Consideration in Foreign Language Teaching", *Journal of Arts and Sciences*, I.5, (ketina malperê 30.12.2014). <http://jas.cankaya.edu.tr/gecmisYayinlar/yayinlar/jas5/03-bulent.pdf>
- Cunningsworth, A. (1995). *Choosing your Coursebook*, Oxford: Macmillan Heinman.
- Çakmak, M. (2001). "Yabancı Dil Öğretimi", *Konuları Ders Kitabı İncelem Klavuzu/Yabancı Dil 4-8*, (ed.) Leyla Küçükahmet. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Harmer, J. (2001). *The Practice of English Language Teaching*. (3rd Edition).
- İlköğretim Okulları Ders Kitaplarının Değerlendirmesi. (2008) Ankara: MEB.
- Kurt, Ş. (2015). *Nirxandina Hînkirina Pirtûka Kurdî: Hînker, Li Gorî Nêrinên Xwendekar û Mamosteyan*. (Teza lîsansa bilind a çapnebûyî). Mardin: Zanîngeha Artukluyê. Enstîtûya Zimanên Zindî yên li Tirkiyeyê.
- Masahura, H., Tomlinson, B. (2008). "Materials for General English", *English Language Le-*

arning Materials, (ed.) Brian Tomlinson. New York: Continuum.

Oruç, N., Yavuz, B. (2013). “Yabancı Dil Öğretiminde Ders Kitabı Seçimi”. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, c.6. s.27.

Özeş, D. (2012). *Textbook Evaluation in Foreign Language Teaching: Spot on, Grade 8 from Student's and Teacher's Perspectives*. (Teza lisanı bilind a çapnebûyî). Bursa: Uludağ Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Petter, Wolfgang. (2000). *A Coursebook Evaluation*. (ketina malperê 20.12.2014). <http://www.birmingham.ac.uk/Documents/college-artslaw/cels/essays/sylabusandmaterials/petter3.pdf>

Pingel, F. (2004). *Ders Kitaplarını Araştırma ve Düzeltme Rehberi –Unesco*. İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.

Richards, J.C. (2001). *Curriculum Development in Language Teaching*, Cambridge: Cambridge University Press.

EXTENDED ABSTRACT

Numerous different materials are used in the process of language teaching. The border of educational materials is broad and anything can be used in the educational process according to practice and experience of the teachers. Since all the learning materials, coursebook especially, have a clear framework, they can be useful for teachers and instructors. One of those educational materials, and maybe the most common used is language coursebook. As there are more than one coursebooks in the bazaar, their evaluation and selection has become a phenomenon and a huge literature has emerged. Among others Jeremy Harmer, Alan Cunningsworth and Alan Tucker are the representatives and pioneers of this field. In this study we have made an external and an internal evaluation of a set of Kurmançî Kurdish coursebooks named *Hinker* based on criteria by Alan Cunningsworth, a prominent scholar of the field of coursebook evaluation and selection. He is well known by his book called “Choosing your coursebook”. In this book he explains and practices his own coursebook evaluation and selection methods, which are summed up under two main headings: *impressionistic overview* and *in-depth evaluation*. In impressionistic overview, one tries to form an opinion about the coursebook by looking at the cover and content of the coursebook, while in in-depth evaluation one examines and analyzes the coursebook in a deeper way in term of language content, language skills, teachers' role, non-linguistic content such as social values and also in terms of methodology. In this study we follow Cunningsworth's method and practice them on *Hinker*, a coursebook prepared to teach Kurmanjî dialect of Kurdish language. When we look at the coursebook cover and content list to conduct an impressionistic overview we have found that *Hinker* is a set of three books, each prepared for a level. On the back cover of first book, prepared for the Level-1, was written that it

was prepared for those who are not native speakers of Kurdish. The other two books were prepared for Kurdish speakers. As for in-depth evaluation we have tried to examine the set of Hînkere in terms of language content, ordering and sequencing, methodology, non-linguistic content, language skills, social values and teachers' role. The language content, which is generally grammar and related topics are presented by deduction method. The grammar subjects are given within a table. And there are exercises for subjects at the end of each unit. The set of Hînkere does not contain a teachers' book, that is why we cannot deduct the role of teachers while using Hînkere for teaching Kurdish. However the accessible and understandable presentation of the subjects and also the redundancy and variety of the exercises makes the Hînkere almost a self-study set of learning language, which can be an advantage in terms of methodology whereas a deficiency in terms of teachers' role.

As results of the study we found that as the set of language teaching coursebooks, *Hînkere* has deficiencies in terms of language content, language skills and teachers' role, however it is sufficient in terms of non-linguistic content such as social values and also in terms of methodology.